

JMÉNEM REPUBLIKY...

Budou ještě po Novém roce potřebné diagnostické ústavy?

V reakci na novelu občanského zákoníku novelizovalo ministerstvo školství i zákon o ústavní výchově. Změna se týká rozhodování o umístění dítěte do konkrétního ústavu, což v současnosti bylo v kompetenci odborníků v diagnostickém ústavu (ve spolupráci s pracovníky OSPOD), po novu to bude v kompetenci soudce.

„Novela zákona o ústavní výchově je jen velmi stručná a platnost by měla být od ledna 2014,“ říká Soňa Cpinová, která je pověřena řízením odboru speciálního vzdělávání a institucionální výchovy MŠMT. Poznamenává, že novela zákona o ústavní výchově je součástí balíku zákonů a změn, které prošly poslaneckou sněmovnou a nyní se čeká jejich schválení v senátu.

Když se ptám na nutnost této změny, říká dr. Cpinová, že změna zákona o ústavní výchově je potřebná zejména kvůli tomu, aby odpovídal nové dílčí občanského zákoníku. „Je otázka, jak bude nakonec proces umístování dětí do konkrétního ústavního zařízení vypadat v praxi. Počítám s tím, že budeme mít ještě jednání se zástupci Soudcovské unie, zejména s představiteli opatrovnických soudů a s ministerstvem spravedlnosti.“

Zítřka jako dnes

Právní formy umístění dítěte do ústavní péče se nezmění. Může jít o předběžné

ilustrační foto z DD Sázava

opatření (v případě, že je nutné rychlé rozhodnutí), o rozhodnutí o ústavní výchově (to je nejčastější, počet „ústavních výchov“ se pohybuje mezi 5 až 6 tisíci v roce) a o rozhodnutí o ochranné výchově (tu soud vyslovuje výjimečně, přibližně ve 150 případech za rok, v situaci závažných poruch chování, kdy se dítě dopouští asocíálního chování, častých krádeží, přepadení atd.). Do diagnostického ústavu může být přijato dítě také na dobrovolný pobyt na základě žádosti rodičů, o tom ale nerozhoduje soudce. Podle dr. Cpinové se liší zájem o dobrovolné pobyty podle regionu i podle toho, jak je pokryto území nabídkou služeb

středisek výchovné péče. Nicméně počet žádostí o dobrovolný pobyt narůstá a někde může narazit na zákonný limit v jeho poměru k soudně uloženému umístění dětí do diagnostického ústavu. „...aby jejich nejvyšší měsíční počet odpovídal maximálně 10 % kapacity diagnostického ústavu. Výjimky může udělit MŠMT,“ píše se v zákonu o ústavní výchově. „Rodiče mají o spolupráci s diagnostickým zařízením zájem, protože si často nevědí rady s poruchami chování svých dětí. Je to problém, děti bývají traumatizovány nejrůznějšími zážitky a jen obtížně se s nimi vyrovnávají,“ říká S. Cpinová.

„Na základě předběžného opatření (a s tím jsem se setkávala jako ředitelka diagnostického ústavu v Brně asi nejčastěji, odhadem v 70 % případů) bývají děti umísťovány právě do diagnostických ústavů, ale i do středisek výchovné péče, pokud přijímají i na pobyt, nebo do zařízení okamžité pomoci. Toto řešení je velkou výhodou jak pro dítě, tak pro jeho rodinu, protože jak diagnostický ústav, tak středisko výchovné péče s nimi může pracovat, může hledat, kde je problém, kde potřebuje dítě podpořit, v čem potřebuje pomoci... Pokud je tento proces úspěšný,

Počty dětí umístěných v ústavní péči (podle údajů statistické ročenky školství)

	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
Ústavní výchova	6294	6488	6282	6046	5725	5526
Ochranná výchova	154	206	229	178	162	131
Předběžné opatření	864	1007	864	720	735	710
Žádost rodičů	83	86	90	26	42	39

je možné na jeho konci soudu nedoporučit nařízení ústavní výchovy," charakterizuje situaci S. Cpinová.

Rozhodl Ústavní soud

Nezanedbatelným „hráčem“ v systému péče o ohroženou mládež jsou i nízkoprahová zařízení. Nabízejí možnost zábavným způsobem naplňovat volný čas a paralelně – nedirektivně – ovlivňují myšlení a chování dětí, strukturu jejich hodnot. Stává se, že do tohoto zařízení přijde i dítě, které je na útěku z výchovného ústavu a pracovníci těchto neziskových organizací se dostávají do konfliktu – měli by ohlásit pobyt tohoto dítěte výchovnému ústavu nebo policii nebo OSPODu, ale bylo by to porušení etických pravidel, na základě kterých tato zařízení fungují. Ztratili by důvěru svých klientů, na které vlastně svoji činnost a působení staví. Dr. Cpinová říká, že na jižní Moravě fungovala spolupráce těchto zařízení s diagnostickým ústavem a dohodli se, že pobyt takového dítěte nízkoprahové zařízení hlásit nebude, ale bude s ním pracovat v tom směru, aby se samo do svého ústavu vrátilo, bude mu vysvětlovat, že je to pro něj bezpečnější

řešení, výhodnější řešení, nabídne mu doprovod atd. To jde v případech, že byla dítěti uložena ústavní výchova – v případě ochranné výchovy by už šlo o maření soudního rozhodnutí. Takto rozhodl zhruba před osmi lety Ústavní soud, poznamenává dr. Cpinová.

Ústav bude vybírat soud

Tento systém by tedy měl přetrvávat i do dalšího roku, kdy o umístění do konkrétního výchovného zařízení bude rozhodovat soud. „Do konkrétního výchovného zařízení“ ovšem znamená, že dítě nemusí absolvovat pobyt v diagnostickém ústavu, soud může rozhodnout rovnou o konkrétním výchovném ústavu nebo dětském domovu, například. Bude povinen zvažovat i nejbližší možné zařízení z hlediska bydliště dítěte. Nebude to v podstatě znamenat snížení významu či potřebnosti těchto zařízení? „S tím nepočítáme. Dojde možná k rekodifikaci činnosti těchto zařízení, ale děti, které potřebují pomoci, neubývá, diagnostické ústavy budou stále potřeba. Mohla by se z nich stát mimo jiné i střediska působící v rámci preventivních služeb a přímo v terénu,“ tvrdí S. Cpinová.

Od začátku roku 2014 bude MŠMT v souvislosti s novelou občanského zákoníku podle ní celou oblast monitorovat a bude připraveno přijmout taková opatření, aby se zejména klienti nedostávali do těžko řešitelných situací. Pro své rozhodnutí při jednání o ústavní výchově si soud podle novely zákona vyžádá stanovisko DÚ i s doporučením kam dítě umístit. Soud k rozhodnutí o nařízení nebo nenařízení ústavní výchovy musí vycházet z informací o dítěti tak, aby rozhodl v nejlepším zájmu dítěte. S. Cpinová říká, že by ale bylo vhodné začít pracovat na přípravě nového zákona o ústavní výchově, který by mohl upravit celková pravidla pro tuto oblast a stavěl by více na mezirezortním pojetí péče o děti v ústavní péči.

Soudci, kteří budou rozhodovat o ústavní výchově, by měli mít dostatek empatie a ochoty o osudech dětí přemýšlet. Problém je, že na místa soudců rozhodujících rodinné právo, na místa opatrovnických soudců se právníci výrazně nehrnou, protože tyto pozice v soudnictví nepatří mezi lukrativní.

Dosavadní stav byl vyhovující

JUDr. Libuše Kantůrková,
soudkyně Okresního soudu v Kolíně, Sdružení rodinněprávních a opatrovnických soudců

Význam rodinného práva je v naší společnosti dlouhodobě podceňován, což je stav, který chce naše Sdružení změnit. Problém je mimo jiné i v tom, že judikatura v rodinném právu je velmi roztržštěná, proto si v rámci našeho Sdružení vyměňujeme zkušenosti, spolupracujeme s odborníky na rodinné právo z jiných oblastí, zúčastňujeme se legislativních procesů, kdy připomínku-jeme přijímané zákony v oblasti rodinného práva.

Nový občanský zákoník, který by měl být účinný od 1.1. 2014, přinese v oblasti rodinného práva celou řadu změn, mimo jiné také změny v ústavní výchově. V současné době rozhoduje soud tak, pokud shledá, že výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena, nařídí ústavní výchovu, případně svěří dítě do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Vlastní realizaci ústavní výchovy potom upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí, kdy příslušný orgán sociálně-právní ochrany dítěte sjedná dobu a místo přijetí dítěte do konkrétního zařízení. Ústavní zařízení, kde je výchova vykonávána, jsou diferencována podle věku dítěte, podle jeho fyzických a psychických vlastností a podle povahy závad, které se u dítěte vyskytují. O výběru vhodného ústavního zařízení pro to které dítě dnes rozhoduje diagnostický ústav, kam je dítě po nařízení ústavní výchovy umístěno.

Soudům nový občanský zákoník ukládá, aby v rozhodnutí, kterým se nařizuje ústavní výchova, označil i zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Soud by měl přihlídnout k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Měl by také dbát na umístění dítěte co nejbližší bydliště rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých.

Je zřejmé, že tato nová úprava přinese v praxi rodinněprávním soudcům další povinnosti za situace, kdy vytíženost těchto soudců již dnes je velmi vysoká. Otázka, jak budeme v praxi

postupovat, když do účinnosti nového občanského zákoníku zbývají 4 měsíce, zůstává otevřená.

Již dlouhodobě jsme proto v kontaktu s pracovníky příslušných orgánů sociálně právní ochrany a na společných sezeních se snažíme najít řešení, jak budeme postupovat, i se zástupci diagnostických ústavů. V těchto společných setkáváních chceme pokračovat i do budoucna, myslím si, že zpočátku to nebude jednoduché, navíc ústavní zařízení jsou spravována různými institucemi, ať už je to ministerstvem práce a sociálních věcí, ministerstvem školství, zdravotnictví apod. Každé zařízení má svoji charakteristiku, obávám se, že v praxi může potom dojít k tomu, že řízení o nařízení ústavní výchovy se prodlouží. V současné době zatím neexistují žádné bližší komentáře, musíme vycházet pouze z příslušných paragrafů zákona. Je důležité, aby se v podobných kauzách na soudech nerozhodovalo různě, což s ohledem na nezávislost soudců nemůžu vyloučit. Naším úkolem je na novelu se připravit, aby naše rozhodování bylo co nejrychlejší a vždy v zájmu dítěte.

Důvody, proč zákonodárci přistoupili k těmto změnám, neznám, podle mě byl dosavadní stav vyhovující a v praxi fungoval. Diagnostické ústavy plnily svoji úlohu, provedly odbornou diagnostiku a na základě této diagnostiky potom byly děti umísťovány do příslušných zařízení. Podobná úprava funguje již na Slovensku, bude tedy na nás, abychom našli cestu, jak uvést nová zákonná ustanovení do praxe.

Rada soudců, kteří se věnují rodinnému a opatrovnickému právu, se vzdělává v psychologii, domnívám se, že by bylo také vhodné, abychom byli v kontaktu i s pedagogy. Bohužel ne všude je běžné, že na soudech existují specializovaní soudci na tuto agendu. V rámci našeho Sdružení bychom chtěli prosadit, aby specializovaní rodinněprávní soudci byli nejen na okresních soudech, ale aby byly specializované senáty i na krajských soudech. Došlo by tím k posílení významu tohoto odvětví práva, což by bylo především v zájmu dětí, o kterých rozhodujeme.